

Културите от семейство Тиквови се отличават с широк полиморфизъм по отношение на типа на цъфтеж, хабитус на растенията и особености на плода

Автор(и): доц. д-р Николай Велков, ИЗК "Марица" Пловдив
Дата: 01.07.2023 Брой: 7/2023

Културите от семейство Тиквови са с широк полиморфизъм, който обуславя голямо разнообразие в производствените направления и технологиите на отглеждане.

Краставиците, дините, пъпешите и тиквите са видове, които принадлежат към семейство Тиквови (*Cucurbitaceae*). Тяхното значение се определя от диетичните и вкусовите качества на плодовете, които се използват както за прясна консумация, така и в консервната промишленост – за стерилизирани продукти, пюрета, сокове и сладка. Кратуната, луфата и редица диви видове имат малко значение за селското стопанство, но представляват ценен източник на генетична плазма.

Културни и диви видове от сем. Cucurbitaceae: *Cucumis sativus* – краставица; *Cucumis melo* – пъпеш; *Citrullus lanatus* – диня; *Cucurbita maxima* – бяла тиква; *Cucurbita moschata* – мускатна тиква (цигулка); *Cucurbita pepo* – обикновена тиква; *Cucurbita ficifolia*; *Lagenaria siceraria* – кратуна; *Luffa cylindrica* – луфа, растителна гъба *Luffa*; *Cucumis africanus*; *Cucumis anguria*; *Cucumis dipsaceus*; *Cucumis ficifolius* и *Cucumis myosuarpus* са диви видове с произход от Африка.

Най-характерната особеност за всички видове от това семейство е широкият полиморфизъм по отношение на типа на цъфтеж, хабитус на растенията и особеностите на плода. При тиквовите култури се образуват три типа цветове – мъжки, женски и хермафродитни, като еволюционно най-възрастен е хермафродитният цвят. Това генетично разнообразие обуславя образуването на седем типа цъфтеж в зависимост от съчетаването на трите типа цветове: *androecious* – образува изцяло мъжки цветове; *gynoecious* – образува само женски цветове; *monoecious* – образува мъжки и женски цветове; *gynomonoecious* – образува женски и хермафродитни цветове; *andromonoecious* – образува мъжки и хермафродитни цветове; *trimonoecious* – образуват мъжки, женски и хермафродитни цветове; *hermaphrodite* – образуват само хермафродитни цветове.

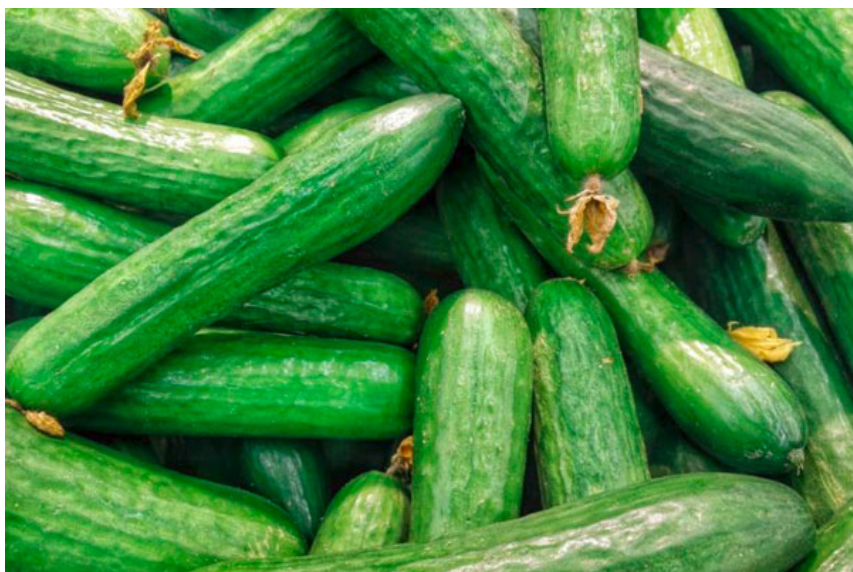
Растенията, чиито цветове са разделнополови, са типично кръстосаноопрашващи се. При тях се среща гайтаногамно опрашване (с мъжки цветове на едно и също растение) и ксеногамно опрашване (с мъжки цветове на други растения от същия сорт). Тези, които притежават хермафродитни цветове, са факултативно самоопрашващи се.

Опрашването на културите се извършва чрез насекоми или ентомофилно, но най-често това става с пчели. Наличието на насекоми опрашители е от важно значение за образуването на завръз и плодове. Единствено при краставиците е установено партенокарпно образуване на плодовете, и то само при сортотип мини и оранжерийни краставици. При тях образуването на плодове може да стане без опрашване и оплождане на цветовете, което ги прави много подходящи за оранжерийно производство през периода от късна есен до ранна пролет, когато няма насекоми, които да извършат опрашването.

Често пъти в практиката се забравя за този момент при отглеждането на културите от сем. Тиквови и това обикновено причинява загиване на завръза при липса на опрашване или до деформиране на плодовете, ако то е недостатъчно. За осигуряване на оптимални условия за този важен процес е необходимо да се разположи един кошер с пчели на 3-4 дка площ.

Опрашване на партенокарпните краставици не бива да се допуска, защото плодовете се издуват към върхната част, след което се категоризират като нестандартни. За да се избегне това, е необходимо да се отстранят всички растения с мъжки цветове, близко разположени до посева.

Всички полови типове имат значение при селекцията на хетерозисни сортове и хибридното семепроизводство. При отделните видове тиквови култури се използва определен тип на цъфтеж. При краставиците се предпочитат типовете цъфтеж *gynoecious* и *monoecious*, при дините и пъпешите – *monoecious* и *andromonoecious*, при тиквите и тиквичките преобладават *monoecious* и *subgynoecious*, като последният се характеризира с това, че в началото на растежа на растенията (4-5 възел) се образуват мъжки цветове, а по-късно само женски.

При плодовете се наблюдава също голям полиморфизъм. Краставиците се подразделят основно на четири сорто типа в зависимост от големината на плодовете. Дребноплодните или корнишони са с размер на плода от 6 до 12 см. Салатните са с размер на плода 20-28 см. Сортотип мини 12-18 см, с партенокарпно образуване. Сортотип оранжерийни с размер 28-34 см, също с партенокарпно образуване на плодовете. По отношение на цвета на кората в техническа зрялост той може да варира от светло- до тъмнозелен.

При пъпешите разнообразието е толкова голямо, че видът е класифициран в десет вариетета, но за България най-важно значение имат *var. Cantalupensis* и *var. Inodorus*. Към първия вариетет спадат летните пъпеши, които имат най-голямо разпространение. Самият вариетет *Cantalupensis* също се

отличава с голямо разнообразие на сортотипове, като за България най-голямо значение има сортотипът на Видинските коравци. През последните 10-15 години на пазара се налага сортотип Галия, предимно внос от Гърция, а напоследък и от сортотип шаранте (френски тип) и канталупи (американски тип). Вторият сортотип *Inodorus* принадлежи към зимните пъпеши, т.е. узряват след известен период на лагериране, което обикновено е 2-4 седмици. От тях най-голямо разпространение у нас има сорт Медена роса, но напоследък се наблюдават и такива от сортотип Алтън баш (от Турция) и сортотип Пиел де сапо (от Испания).

Плодовете на дините се характеризират с червен цвят на месото, но се срещат с розов и жълт. Окраската на кората на плодовете може да бъде тип мраморна, на ивици тип зебра и тип тигър. На пазара най-често се срещат диплоидни дини, които образуват семена в месестата част. В по-малка степен са разпространени триплоидните дини, които не образуват семена или имат малко, които са недоразвити.

При тиквите се срещат тип цигулка, бяла и обикновена, които съответстват на видовете *Cucurbita moschata*, *Cucurbita maxima* и *Cucurbita pepo*. Тиквичките принадлежат към последния вид, като плодовете имат правилна цилиндрична форма и по-рядко при някои сортове сферична. Цветът на кората е от бял до тъмнозелен.

По отношение на хабитуса на растенията той може да бъде индетерминантен, т.е. с непрекъснат растеж, който най-често се среща при краставици, дини, пъпеши и тикви. Детерминантен или храстовиден (междувъзлията са силно скъсени), който е характерен за тиквичките.